

студентов, повышению коммуникативной активности, формированию интереса к игровой деятельности, учебной и профессиональной деятельности, способности к организации игровой деятельности с детьми дошкольного возраста.

Ключевые слова: подготовка будущих воспитателей, организация игровой деятельности детей дошкольного возраста, содержание, методы и формы обучения.

SUMMARY

Dovbnia S. Future preschool teachers training for preschool children's play activity (based on the course «Theory and methods of preschoolers play activity»).

Modernization of teacher education requires the development of adequate research based strategies and approaches of formation of personality-oriented subjective professional training of preschool teachers and accordingly finding ways of its modernization towards the impulse to self-realization of creative potential of future educators, creation and updating methodological support for continuous personal development and self-development of students. Training of future preschool teachers in the organization of play of preschool children as a separate research problem comprehensively and systematically hasn't been studied.

The lack of theoretical coverage of this problem in the pedagogical aspect and its significance for the theory and practice of modern Ukrainian higher education led to the choice of the topic and the main aim of the article that lies in theoretical substantiation of the system of future preschool teachers training for preschool children play activity (based on the course "Theory and methods of preschoolers play activity").

The system of professional training of future teachers of preschool children is a coherent set of structural elements that are interconnected in certain connections and relationship, interact with each other and form a coherent unity. The organization of work with students of higher educational institutions EQL «Bachelor» with the field of study «Preschool Education» was to create a system of testing and maintenance, types and forms of education.

The selection of the content of educational material on the subject «Theory and methods of preschool children play activity» is defined as the overall objectives of education and specific objectives of the discipline. The content of the program involves a certain amount of knowledge of the theory and techniques of play of pre-school children, determines the depth of its coverage, establish a sequence in the study, providing a gradual complication of material. The program defined forms of training (lectures, seminars, divergent tasks for independent work, individual teaching and research tasks recommended for students of basic and additional literature). Thus, the course "Theory and methods of pre-school children play activity" furtherance of the purposes of teaching future educators of play and is consistent with the overall goals of education degree; provides conditions for effective training of future professionals in the sphere of preschool education.

Key words: professional training, preschool children activity, theory and methods of preschool children play activity, forms, content and methods of future preschool teacher training.

УДК 378.147.146.

О. В. Зосименко

Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Метою даної статті є опис процесу організації та методики проведення дослідно-експериментальної роботи на прикладі організації проектної діяльності майбутніх педагогів. Використано такі методи наукового дослідження, як: аналіз,

синтез, порівняння, узагальнення, систематизація, анкетування, бесіди, спостереження, аналіз педагогічного досвіду, педагогічний експеримент, методи математичної статистики. Обґрунтовано етапи здійснення дослідно-експериментальної роботи з організації проектної діяльності майбутніх педагогів. Визначено критерії та рівні готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності. Перспективним може бути подальше вивчення даної проблеми з точки зору обґрунтування взаємозв'язку методології, методів та методик педагогічного дослідження.

Ключові слова. *Дослідно-експериментальна робота, педагогічний експеримент, констатувальний експеримент, формувальний експеримент, пошуковий експеримент, проектна діяльність, майбутні педагоги, готовність до педагогічної діяльності, критерій, рівні готовності.*

Постановка проблеми. Сьогодні однією з важливих складових професійної компетентності молодого вченого є знання методологічних основ проведення педагогічного експерименту. Компетентний фахівець повинен чітко усвідомлювати послідовність етапів, співвідношення форм та методів організації експериментальної роботи, специфічні прийоми та шляхи її реалізації, а також підбирати й доцільно використовувати цілий спектр засобів та технологій у ході експериментального дослідження.

Наголосимо, що звернення до визначеного питання обумовлено Законом України «Про вищу освіту», у якому визначено головні завдання наукової діяльності у вищих навчальних закладах, до яких належать: органічна єдність змісту освіти та програм наукової діяльності; створення стандартів вищої освіти, підручників і навчальних посібників з урахуванням досягнень науки й техніки; упровадження результатів наукових досліджень у практику; безпосередня участь суб'єктів навчально-виховного процесу в науково-дослідних роботах, що проводяться у вищому навчальному закладі; організація наукових, науково-практичних, науково-методичних семінарів, конференцій, олімпіад, конкурсів науково-дослідних, курсових, дипломних та інших робіт учасників навчально-виховного процесу. Таким чином, окреслені завдання максимально ефективно можна реалізувати у процесі дослідно-експериментальної роботи.

Аналіз актуальних досліджень. Зазначимо, що проблема методології та організації наукового дослідження висвітлюється в роботах А. Є. Конверського, В. В. Краєвського, В. І. Лубського, Т. Г. Горбаченко, Б. І. Мокіна, О. Б. Мокіна; методи дослідження та особливості організації психолого-педагогічних досліджень стали предметом розгляду в дослідженнях А. А. Киверялга, Д. О. Новікова, П. І. Образцова; питання організації та проведення науково-педагогічного експерименту окреслюють Г. П. Лаврентьєва, С. О. Сисоєва, М. П. Шишкіна та ін.

Мета статті – опис і надання рекомендацій щодо організації та методики проведення дослідно-експериментальної роботи на прикладі організації проектної діяльності майбутніх педагогів у процесі вивчення педагогічних дисциплін.

Методи дослідження. Для розв'язання визначеної мети було використано такі методи: *теоретичні*: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація з метою вивчення праць вітчизняних і зарубіжних науковців, нормативної документації для виявлення стану розробленості проблеми дослідження, а також визначення критеріїв для перевірки висунутої гіпотези дослідження; *емпіричні*: анкетування, бесіди, спостереження, аналіз педагогічного досвіду, педагогічний експеримент, методи математичної статистики для обробки отриманих даних.

Виклад основного матеріалу. Організація дослідження щодо впровадження проектної діяльності майбутніх педагогів у процесі вивчення педагогічних дисциплін відбувалася у три етапи. Так, на першому етапі було вивчено стан розробленості досліджуваної проблеми в теорії і практиці вітчизняної і зарубіжної школи; визначено напрями науково-педагогічного пошуку, його об'єкт, предмет, мету та завдання, проведено констатувальний експеримент, сформульовано робочу гіпотезу й розроблено програму дослідження.

Метою констатувального експерименту було здійснення теоретичного аналізу стану розробленості проблеми дослідження з метою виявлення відповідності організації проектної діяльності сучасним вимогам підготовки вчителів; розробка методологічної та концептуальної основи дослідження, обґрунтування методики дослідження, проведення діагностики стану досліджуваної проблеми у практиці роботи педагогічних університетів та шкіл.

Узагальнені результати констатувального етапу слугували основою для розроблення методики другого етапу дослідження. Так, на даному етапі здійснювалося пошукове дослідження. На основі проаналізованих психолого-педагогічних джерел щодо організації проектної діяльності, з урахуванням ретроспективного аналізу зарубіжного та вітчизняного досвіду, безпосередньої експериментальної роботи розроблялася концепція дослідження, визначалися підходи до її реалізації. Метою даного етапу стала розробка моделі організації проектної діяльності майбутніх педагогів у процесі вивчення педагогічних дисциплін, результатом упровадження якої є формування готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності; визначення компонентів готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності; виявлення педагогічних умов ефективного функціонування авторської моделі; створення навчально-методичного забезпечення, підготовка матеріалів для діагностичних зрізів щодо визначення рівнів готовності студентів до педагогічної діяльності.

Виділяючи компоненти готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності: мотиваційний, когнітивний, технологічний та особистісний, ми виходили з таких положень: а) компоненти досліджуваного феномену мають створити цілісне уявлення про особистість студента; б) їх розвиток має

здійснюватися на всіх етапах проектної діяльності; в) результат розвитку компонентів готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності повинен мати сталий характер.

Ураховуючи змістову складність та багатоаспектність кожного компонента готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності, визначено критерії, на основі яких інтегровано їх сутність. У тлумачному словнику сучасної української мови подається таке визначення цього поняття: «Критерій – це ознака, на підставі якої здійснюється оцінка, визначення або класифікації чогось; мірило» [2, 468].

У процесі дослідження ми виділили такі критерії.

Критерієм мотиваційного компонента готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності стали мотиви професійної спрямованості, когнітивного компонента – рівень засвоєння знань, технологічного – професійно значущі вміння й навички, особистісного – особистісна готовність студентів до педагогічної діяльності.

З метою діагностики мотивації студентів ми використовували методику «Мотивація професійної діяльності» (автори К. Замфір, А. Реан) [1, 280–283] з нашим доопрацюванням. В її основу покладено концепцію внутрішньої та зовнішньої мотивації. Отже, за умови значущості для особистості самої діяльності (як такої) можемо говорити про внутрішню мотивацію (ВМ). Якщо ж в основі мотивації професійної діяльності знаходиться прагнення до задоволення інших потреб, зовнішніх відносно діяльності, то йдеться про зовнішню мотивацію (ЗМ). Ця методика передбачає поділ зовнішніх мотивів на зовнішні позитивні мотиви (ЗПМ) та зовнішні негативні мотиви (ЗНМ).

Зміст методики подано в табл. 1

Обробка результатів здійснювалась за такими розрахунками:

$$ВМ = \frac{п.6+п.7+п.8+п.9+п.14.}{5}, \quad (1)$$

$$ЗПМ = \frac{п.1+п.2+п.5+п.10+п.11.}{5}, \quad (2)$$

$$ЗНМ = \frac{п.3+п.4+п.12+п.13+п.15.}{5}, \quad (3)$$

де *ВМ* – внутрішня мотивація; *ЗПМ* – зовнішні позитивні мотиви; *ЗНМ* – зовнішні негативні мотиви; *п.* – кількість балів за певний номер мотиву; 1;2; 3...15 – порядковий номер мотиву.

Таблиця 1

Шкала мотивів професійної діяльності

Інструкція: прочитайте подані нижче мотиви професійної діяльності і дайте оцінку їх значущості для Вас за чотирибальною шкалою				
Мотиви професійної діяльності	1	2	3	4
	низький	середній	достатній	високий
1. Грошова винагорода				
2. Прагнення до кар'єрного зростання				
3. Прагнення уникнути критики з боку керівника та колег				
4. Прагнення уникнути можливих покарань та неприємностей				
5. Потреба в досягненні соціального престижу та поваги з боку інших				
6. Задоволення від самого процесу та результату роботи				
7. Можливість найповнішої самореалізації саме в цій діяльності				
8. Потреба в самостійному вивченні низки предметів				
9. Прагнення здобувати знання, щоб стати професіоналом, а не для того, щоб скласти іспит				
10. Задоволення від розповіді знайомим про свою майбутню професію				
11. Усвідомлення перспективності та важливості обраної професії				
12. Можливість задовольнити своє прагнення до влади				
13. Змусили обставини				
14. Інтерес до педагогічної діяльності				
15. Наявність тривалої відпустки				

Відповідно до одержаних результатів, цей критерій визначається співвідношенням трьох видів мотивації – ВМ, ЗПМ та ЗНМ, де перевага внутрішніх мотивів відповідає високому рівню сформованості мотивів професійної спрямованості (41–60 балів), перевага зовнішніх позитивних мотивів – середньому рівню (21–40 балів), зовнішніх негативних мотивів – низькому рівню (1–20 балів).

З метою перевірки рівня засвоєння знань проводилися зрізи знань. Їх вимірювання здійснювали на основі вміння студентів виконувати три види навчальної діяльності – репродуктивну, конструктивну і творчу.

У процесі дослідження ми керувалися класифікацією рівнів засвоєння знань, запропонованою В. Паламарчук [5], яка містить три рівні засвоєння знань: репродуктивний – виконання завдань, що потребують викладу знань без суттєвих змін, тобто факти, поняття, правила, закони,

висновки; конструктивний – оперування знаннями за стандартними умовами (правилами, стандартами, аналогією); творчий – уміння застосовувати знання в нестандартних, значно змінених умовах.

Нами було підготовлено тексти трьох контрольних робіт для вимірювання початкового, поточного, підсумкового зрізу. Завдання для кожної контрольної роботи були складені за наведеними вище рівнями. Необхідно зазначити, що кожен рівень оцінювався з допомогою певної кількості балів (репродуктивний – від 1 до 10 балів, конструктивний – від 1 до 20 балів, творчий – від 1 до 30 балів). Відповідно до визначених числових значень виділили такі рівні: високий (від 41 до 60 балів), середній (від 21 до 40 балів) та низький (від 1 до 20 балів).

Наступним критерієм сформованості готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності є професійно значущі вміння й навички. Для їх визначення застосовувалася методика «Критерії професійно значущих умінь, навичок майбутніх педагогів» (таблиця 2), яка дозволяла встановити ступінь оволодіння студентами професійно значущими вміннями й навичками на високому рівні. Дослідження проводили під час педагогічної практики за схемою: викладачам, учителям і студентам запропонували бланк із критеріями професійно значущих умінь і навичок, де вони мали їх оцінити за трибальною шкалою. На підставі оцінки викладача, самооцінки та оцінки вчителя виводили середній бал, що, на нашу думку, забезпечує об'єктивність оцінювання. Відповідно до визначених числових значень виділили такі рівні: високий (від 41 до 60 балів), середній (від 21 до 40 балів) та низький (від 1 до 20 балів).

Таблиця 2

Критерії професійно значущих умінь, навичок майбутніх педагогів

Спосіб діяльності		Рейтингове оцінювання (від 1 до 3 балів)			
		Оцінка викладача	Оцінка вчителя	Самооцінка	Середній бал
Загальнопедагогічний аспект діяльності					
1.	Комплексне планування завдань освіти, виховання та розвитку учнів на уроці				
2.	Цілепокладання та цілеспрямованість діяльності				
3.	Застосування методологічних принципів у початковій педагогічній діяльності				
4.	Володіння методикою педагогічних досліджень				
5.	Уміння здійснювати порівняльний аналіз педагогічних ідей, концепцій, теорій				
Дидактичний аспект діяльності					
6.	Вибір найбільш раціональної структури уроку та головного, суттєвого у змісті уроку				
7.	Урахування пізнавальних стилів учнів				

8.	Вибір змісту уроку, вправ, задач з мет розв'язання завдань освіти, вихован розвитку учнів				
9.	Вибір продуктивних методів навчання				
10.	Прагнення виконати навчальні пізнавальне завдання конструктивному рівні; творчому рівні				
Організаційно-виховний аспект діяльності					
11.	Активність та ініціативність в організаційній і виховній діяльності				
12.	Прагнення до самоосвіти та самовиховання				
13.	Сформованість професійно значущих переконань				
14.	Самоконтроль діяльності				
15.	Почуття обов'язку та відповідальності під час виконання пошуково-творчих завдань, проектів				
Практичний аспект діяльності					
16.	Урахування особливостей конкретного класу під час планування завдань уроку				
17.	Уміння використовувати НІТ				
18.	Вибір форми навчання: традиційний урок, нестандартні уроки, групові, індивідуальні тощо				
19.	Уміння здійснювати індивідуальний та диференційований підходи на уроці				
20.	Самоаналіз педагогічної діяльності				
	РАЗОМ				

Вимірювання четвертого критерію, а саме – особистісної готовності студентів до педагогічної діяльності здійснювали за методикою «Карта оцінки готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності: особистісний компонент» (таблиця 3). Методика містила 10 тверджень, які необхідно оцінити за шестибальною шкалою. Викладачам, які брали участь в експерименті, запропонували оцінити кожного студента окремо. Відповідно до визначених числових значень виділили такі рівні: високий (від 41 до 60 балів), середній (від 21 до 40 балів), низький (від 1 до 20 балів).

Таблиця 3

**Карта оцінки готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності:
особистісний компонент**

№	Особистість майбутнього педагога	Шкала оцінювання
1.	Педагогічний оптимізм на основі позитивної «Я» – концепції	1 2 3 4 5 6
2.	Установка на гуманістичні стосунки суб'єктів педагогічного процесу	1 2 3 4 5 6

3.	Здатність до рефлексивного осмислення результату саморозвитку в педагогічній діяльності й до визначення альтернативних варіантів їх зміни	1 2 3 4 5 6
4.	Сформованість активної позиції щодо вибору подальшої професійно-педагогічної діяльності	1 2 3 4 5 6
5.	Сформованість таких рис, як педагогічний такт та педагогічна справедливість	1 2 3 4 5 6
6.	Сформованість таких рис, як доброзичливість, толерантність	1 2 3 4 5 6
7.	Потреба у професійно-педагогічному зростанні	1 2 3 4 5 6
8.	Сформованість науково-педагогічного мислення	1 2 3 4 5 6
9.	Педагогічна комунікабельність	1 2 3 4 5 6
10.	Здатність до творчої діяльності	1 2 3 4 5 6
	Разом	

У процесі дослідження ми встановили, що формування готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності забезпечується лише комплексним розвитком усіх її компонентів. Сукупність визначених компонентів ми розглядаємо як цілісну систему, якій відповідає певний рівень готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності.

Відповідно до авторської моделі, виділених критеріїв готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності та враховуючи її багаторівневий характер, визначили три рівні її сформованості: низький, середній та високий. Якісну характеристику рівнів сформованості готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності подано в таблиці 4.

Рівні сформованості готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності

Компоненти готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності	Характеристика рівнів сформованості готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності		
	Низький	Середній	Високий
МОТИВАЦІЙНИЙ (віс балів) 09 до 1 (віс)	Для студентів характерним є: орієнтація особистості на задоволення власних потреб, очікувань та досягнень; прагматичність мотивів здобуття освіти (цікавить отримання диплому про вищу освіту); переважання цінностей, що не відображають об'єктивну сутність педагогічної професії; відсутнє прагнення до вдосконалення власних педагогічних знань, умінь і навичок; незадоволеність професійним вибором	Для студентів характерним є: усвідомлення мети та завдань освіти на сучасному етапі розвитку нашої держави та їх сприйняття як суб'єктивно значущих для майбутньої педагогічної діяльності, епізодичне виявлення інтересу до педагогічної професії; вдосконалення педагогічних знань, умінь і навичок, що сприяє розвитку педагогічної творчості, за відсутності власної мети – будь-що досягти рівня професійної творчості; недостатньо усвідомлене позитивне ставлення до цінностей професії і нечіткі цілі майбутньої професійної діяльності	Для студентів характерним є: підвищений інтерес до педагогічної професії в системі ціннісних орієнтацій; відповідальне ставлення до педагогічної діяльності; прагнення стати висококваліфікованим учителем; постійна потреба в удосконаленні своїх як педагогічних, так і предметних знань, умінь, навичок; усвідомлення значущості освоєння передового педагогічного досвіду

Таблиця 4

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ (від 1 до 60 балів)	Для студентів характерним є: пасивність в оволодінні уміннями педагогічної діяльності; невміння визначати ціль та формулювати педагогічні завдання; розв'язання завдань пов'язане із значними суб'єктивними утрудненнями, що викликані застосуванням знань на репродуктивному рівні та невмінням застосовувати власні знання на практиці	Для студентів характерним є: вміння визначити й сформулювати педагогічні проблеми; недостатньо сформованими є вміння розчленовувати дану проблему на завдання та складати проект її рішення; володіння методами педагогічного дослідження; усвідомлення функціональної залежності результатів виховання та навчання від структури педагогічної діяльності; розуміння взаємозв'язку елементів педагогічної діяльності вчителя, але уявлення про сутність повсякденних трудових обов'язків учителя, як правило, поверхові; прагнення до вдосконалення власних фахових умінь (але нестійкого характеру); усвідомлення і дотримання послідовності інтелектуальних дій; теоретично грамотне обґрунтування свого бачення вирішення педагогічних проблем, проте існують певні утруднення щодо практичної реалізації	У студентів спостерігається: яскраво виражена потреба реалізувати здібності в педагогічній діяльності; вільне володіння методами педагогічних досліджень; переконання в необхідності розвитку творчого педагогічного мислення; висока швидкість розумових дій та орієнтацій; уміння самостійно висувати оригінальні цілі й завдання навчання та виховання; уміння конструювати та формулювати кілька гіпотез у напрямку, протилежному традиційним поглядам; здатність вибрати нові системи засобів і методів розв'язання педагогічних завдань
КОГНІТИВНИЙ (від 1 до 60 балів)	Студенти: здатні репродуктивно відтворювати загальнопедагогічні знання; використовують набуті знання в добре знайомій ситуації; вважають, що запас їхніх знань є цілком достатнім для подальшої роботи, тому займатися самоосвітою є зайвим	У студентів спостерігається: успішне використання набутих знань у частково змінених ситуаціях; використання набутих знань у нових умовах викликає певні утруднення; недостатня активність в оволодінні професійно важливими знаннями й уміннями	У студентів спостерігається: самостійність та творчість використання знань в абсолютно нових умовах; висока активність в оволодінні професійно важливими знаннями й уміннями; стійкий інтерес до педагогічної теорії; повнота, системність, усвідомленість знань з педагогічних дисциплін

<p style="text-align: center;">ОСОБИСТІСНИЙ (вільно об'єднано)</p>	<p>Студенти: вважають, що не будуть працювати за спеціальністю, або довго не затримуються в педагогічній професії; безвідповідально ставляться до педагогічної діяльності; не вміють контролювати власну поведінку, конфліктують, не об'єктивно оцінюють свої дії та інших; не здатні до самоаналізу власних дій; не здатні до створення будь-чого суб'єктивно чи об'єктивно нового; не усвідомлюють важливості загальнопедагогічної підготовки й не беруть участь у науково-педагогічних дослідженнях; виявляють поверхові знання щодо професійно важливих особистісних якостей, звідси відсутність прагнення до їх розвитку</p>	<p>Студенти: свою професійну діяльність пов'язують із учителюванням; усвідомлюють цілі, мотиви педагогічної діяльності, а також потребу в оволодінні теорією та практикою загальнопедагогічної підготовки; прагнуть до самовдосконалення через самосвідомість, самоосвіту та самовиховання; мають позитивну Я-концепцію; гуманістично спрямовані, доброзичливо налаштовані до дітей; виявляють педагогічний такт та педагогічну справедливість, але ситуативно; виявляють недостатню активність щодо розвитку професійно важливих особистісних якостей</p>	<p>Для студентів характерним є: сформованість активної позиції щодо вибору подальшої професійно-педагогічної діяльності; сформованість умінь ставити й творчо вирішувати освітні завдання, що виникають у реальному навчально-виховному процесі; притаманними є такі професійно важливі особистісні якості: педагогічний такт, справедливість, гуманізм, доброзичливість, терпимість, артистизм, ініціативність, об'єктивність; здатність до креативної діяльності; здатність до рефлексивного осмислення результатів саморозвитку в педагогічній діяльності й визначення альтернативних варіантів їх зміни; потреба в постійному професійно-педагогічному удосконаленні; здатність до прогнозування розвитку своїх мотиваційних, інтелектуальних та емоційно-вольових особливостей у процесі педагогічної діяльності</p>
--	---	--	---

Отже, диференціація на високий, середній і низький рівні готовності студентів до педагогічної діяльності дає повну картину процесу її формування, що створює умови для корекції організації проектної діяльності майбутніх педагогів у процесі вивчення педагогічних дисциплін.

Спираючись на дослідження С. Семерікова [6], розрахунки рівнів готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності ми обчислювали за формулою:

$$ГМПД = \frac{N_{МК} + N_{КК} + N_{ТК} + N_{ОК}}{4} \quad (4)$$

де ГМПД – готовність майбутніх педагогів до педагогічної діяльності;

$N_{МК}$ – кількість балів, набраних за критерієм «мотиви професійної спрямованості» (мотиваційний компонент);

$N_{КК}$ – кількість балів, набраних за критерієм «рівень засвоєння знань студентами» (когнітивний компонент);

$N_{ТК}$ – кількість балів, набраних за критерієм «професійно значущі вміння і навички» (технологічний компонент);

$N_{ОК}$ – кількість балів, набраних за критерієм «особистісна готовність студентів до педагогічної діяльності» (особистісний компонент).

Зазначимо, що обчислення рівнів сформованості готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності за формулою (4) є доцільним, оскільки порівняння всіх простих властивостей якості можливе, якщо вони вимірюються в однакових одиницях [3, 17]. У межах дослідження вимірювання кожного критерію відбувалося за 60-бальною шкалою, на основі чого визначали рівні готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності.

Виділені рівні готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності вимірювалися для експериментальних і контрольних груп на етапі формувального експерименту та обчислювалися для кожного студента.

На *третьому етапі* здійснено дослідно-експериментальну перевірку гіпотези, апробацію моделі організації проектної діяльності у процесі вивчення студентами педагогічних дисциплін; вимірювання критеріїв готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності; аналіз проміжних результатів етапів педагогічного експерименту з метою внесення необхідних корекцій і уточнень до його змісту та методики проведення; аналіз та узагальнення одержаних результатів; формулювання теоретичних і практичних висновків; літературне оформлення дисертації.

Теоретичну основу для формувального експерименту становила розроблена нами модель організації проектної діяльності майбутніх педагогів у процесі вивчення педагогічних дисциплін; його мета полягала в перевірці її ефективності та встановленні причинно-наслідкових зв'язків між запровадженням авторської моделі у практику навчально-виховного

процесу експериментальних груп та рівнем готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності.

На початку формувального експерименту з метою адаптування моделі до умов реального педагогічного процесу здійснювався аналіз можливостей навчального закладу, матеріально-технічної бази щодо створення продуктивного освітнього середовища; аналіз можливостей педагога, який буде навчати (педагогічного стилю спілкування зі студентами, методів і форм роботи, що переважають). На підставі аналізу було відібрано вищі навчальні заклади, де проводився формувальний експеримент. Усі етапи дослідження було здійснено в Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка, Глухівському державному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича та Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії.

Необхідно зазначити, що з метою дотримання надійності результатів дослідження та висновків аналізувалась статистична значущість отриманих експериментальних даних. Згідно з таблицею великих чисел, кількість студентів експериментальних груп становила 387, а контрольних – 385. Цей факт дає змогу стверджувати, що відхилення середніх результатів експерименту від істинного значення не перевищує 0,5% на рівні значущості 0,95 [4].

Формувальний експеримент передбачав три етапи, які здійснювалися за таким планом:

1. Підготовчий етап: відбір контрольних та експериментальних груп; ознайомлення викладачів педагогічних навчальних закладів, які викладають цикл педагогічних дисциплін («Педагогіку», «Історію педагогіки», «Методику виховної роботи класного керівника»), та студентів з основними положеннями про організацію проектної діяльності та з методичними рекомендаціями щодо запровадження авторської моделі в навчально-виховний процес; надання консультацій викладачам та спільне вирішення питань, що виникали під час роботи за авторською моделлю; початкове вимірювання та обчислення критеріїв і рівнів сформованості готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності в контрольних і експериментальних групах та їх порівняння.

2. Основний етап: навчальна робота в експериментальних групах із застосуванням моделі організації проектної діяльності під час вивчення педагогічних дисциплін та навчальна робота в контрольних групах за традиційною схемою; поточні вимірювання критеріїв і рівнів сформованості готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності в контрольних та експериментальних групах, їх аналіз; підсумкове вимірювання та обчислення критеріїв і рівнів сформованості готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності в контрольних і експериментальних групах після експерименту, їх порівняння й аналіз;

3. Узагальнювальний етап: формулювання висновків щодо ефективності запропонованої моделі організації проектної діяльності майбутніх педагогів у процесі вивчення педагогічних дисциплін.

Достовірність результатів педагогічного експерименту підтвердили за допомогою критерію Пірсона (χ^2), який використовується для даних, що вимірювалися за порядковою шкалою, й емпіричне значення якого обчислюється за формулою [3]:

$$\chi^2_{\text{дв}} = N \times M \times \sum_{i=1}^L \frac{\left(\frac{n_i}{N} - \frac{m_i}{M} \right)^2}{\frac{n_i}{N} + \frac{m_i}{M}} \quad (5)$$

де N – кількість студентів експериментальних груп;

M – кількість студентів контрольних груп;

n_i – вектор балів, що отримали студенти експериментальних груп;

m_i – вектор балів, що отримали студенти контрольних груп.

Результати педагогічного експерименту широко обговорювалися з викладачами, аналізувалися та узагальнювалися на всіх етапах його проведення, що сприяло апробації та запровадженню основних положень проведеного дослідження у процес підготовки майбутніх педагогів. Використання методів математичної статистики дозволило перевірити достовірність одержаних результатів та здійснити необхідну корекцію.

Дослідження даного питання не вичерпує зазначену проблему. Особливо перспективним може бути подальше вивчення її з точки зору обґрунтування взаємозв'язку методології, методів та методик педагогічного дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бордовская Н. В. Педагогика : учеб. для вузов / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – СПб. : Питер, 2004. – 300 с.
2. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВФТ «Перун», 2001. – 1440 с.
3. Новиков Д. А. Статистические методы в педагогических исследованиях (типовые случаи) / Д. А. Новиков. – М. : МЗ-Пресс, 2004. – 67 с.
4. Образцов П. И. Методы и методология психолого-педагогического исследования / Павел Иванович Образцов. – СПб. : Питер, 2004. – 268 с.
5. Паламарчук В. Ф. Школа учит мыслить : пособие для учителей / Валентина Федоровна Паламарчук. – М. : Просвещение, 1987. – 208 с.
6. Семеріков С. О. Активізація пізнавальної діяльності студентів при вивченні чисельних методів у об'єктно-орієнтованій технології програмування : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Семеріков Сергій Олексійович – К., 2001. – 255 с.

РЕЗЮМЕ

Зосименко О. В. Особенности проведения исследовательско-экспериментальной работы по организации проектной деятельности будущих педагогов.

Целью данной статьи является описание процесса организации и методики проведения исследовательско-экспериментальной работы на примере организации проектной деятельности будущих педагогов. В исследовании использовались такие

научные методы: анализ, синтез, метод сравнения, обобщения, систематизации, анкетирование, наблюдение, анализ педагогического опыта, педагогический эксперимент, методы математической статистики. Обоснованы этапы реализации исследовательско-экспериментальной работы по организации проектной деятельности будущих педагогов. Определены критерии и уровни готовности будущих педагогов к педагогической деятельности. Особенно перспективным может быть изучение данного вопроса с точки зрения обоснования взаимосвязи методологии, методов и методик педагогического исследования.

Ключевые слова. Исследовательско-экспериментальная работа, педагогический эксперимент, констатирующий эксперимент, формирующий эксперимент, поисковый эксперимент, проектная деятельность, будущие педагоги, готовность к педагогической деятельности, критерии, уровни готовности.

SUMMARY

Zosymenko O. The peculiarities of research work in organizing project activity of future teachers.

The article is aimed at the description of organization and methodology of conducting research work on the example of project activity of future teachers. The following methods of the research are used: analysis, synthesis, comparison, generalization, systematization, questioning, interview, observation, the analysis of pedagogical experience, pedagogical experiment, and mathematic statistics.

In the article three stages of conducting research concerning project activity of future teachers are substantiated. So at the first stage the state of elaboration of the researched problem in theory and practice of national and foreign school was analyzed; the directions of the research, its object, subject, aim and tasks were determined, statement experiment was conducted, working hypothesis was formulated, the research programme was worked out.

The aim of the second stage of the research was working out the model of organizing project activity of future teachers in the course of learning pedagogical subjects. The results of its implementation are the formation of readiness of future teachers to professional activity, determining the components of future teachers' readiness to pedagogical activity; finding out the conditions of effective functioning of the author's model, making up teaching aids, preparing materials diagnostic cut to determine the readiness of students to pedagogical activity.

At the third stage of the research there was a hypothesis check, test of the model of project activity organization in the process of leaning pedagogical subjects, measuring the criteria of readiness of future teachers to pedagogical activity, the analysis of intermediate results of the stages of pedagogical experiment in order to correct its contents and methods of conduction; analysis and generalization of the result obtained; formulation of theoretical and practical conclusions, providing references of the dissertation.

The criteria (motives of professional determination, the level of knowledge mastering, professionally valuable skills, personal readiness of the student to pedagogical activity) and levels (high, intermediate and low) of readiness of future teachers to pedagogical activity are found out and characterized.

The problem analyzed can be further researched in terms of substantiating the connection between methodology, methods and ways of pedagogical research.

Key words: research, pedagogical experiment, statement experiment, formation experiment, research experiment, project activity, future teachers, readiness for pedagogical activity, criteria, levels of readiness.